

УДК 37.035:355.01

Олександр Бондаренко,
заступник начальника Київського військового ліцею
імені Івана Богуня,
начальник навчально-оздоровчого комплексу

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В КРАЇНАХ СТАЛОЇ ДЕМОКРАТІЇ: ЗАВДАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ

У статті висвітлено й проаналізовано досвід військово-патріотичного виховання молоді в таких країнах, як США, Німеччина, Франція, Великобританія, Японія; визначені зміст, мета, завдання і особливості військово-патріотичного виховання молоді в сучасних країнах сталої демократії. З'ясовано, що фундамент процесу формування та становлення соціальних властивостей та якостей особистості започатковується в молодому віці. Встановлено, що таким фундаментом може виступати військове училище (кадетський корпус), як ключова ланка в структурі військової освіти.

Ключові слова: *патріотизм, молодь, військово-патріотичне виховання, громадянське виховання, стала демократія; зміст, мета, завдання, форми та методи виховання; історичний досвід.*

В статье освещен и проанализирован опыт военно-патриотического воспитания молодежи в таких странах, как США, Германия, Франция, Великобритания, Япония; определены содержание, цели, задачи и особенности военно-патриотического воспитания молодежи в современных странах устоявшейся демократии. Выяснено, что фундамент процесса формирования и становления социальных свойств и качеств личности создается в молодом возрасте. Установлено, что таким фундаментом может выступать военное училище (кадетский корпус), как ключевое звено в структуре военного образования.

Ключевые слова: *патриотизм, молодежь, военно-патриотическое воспитание, гражданское воспитание, устойчивая демократия; содержание, цели, задачи, формы и методы воспитания; исторический опыт.*

The article highlights and analyzes the experience of military-patriotic education of youth in the system of education in the USA, Germany, France, Great Britain, Japan; defined content, goals, tasks and features of the military-patriotic education of youth in most developed countries with a stable democracies. It was found that the basis of the formation of social properties and qualities of the personality is formed in a young age. A Military School (Cadet Corps) can be considered as a foundation and a key element in the structure of the military education. Therefore, the average special military

educational institutions are considered as a key social institution of formation of identity of the future officer. The article shows that under current conditions, we can highlight the following goals among the tasks of the military-patriotic education in the countries of stable democracies: education of the harmonious manifestation of the youth patriotism, tolerance, humanity, dignity and inner freedom, discipline and professional competence. Based on the experience of foreign theory and practice, it should be noted that modern patriotism and military-patriotic education of youth are characterized by: devotion to his country (place of origin or place of living), willingness to bear great sacrifices (and even sacrifice their lives) willingness to act for the common welfare and solidarity with the other members of the national or regional community, respect for the law, in good faith and honest work, in interest in history, language, in study of national culture, rejection of the speculation with the theory of the enemy.

Key words: *patriotism, military-patriotic education, civic education, a stable democracy; content, forms and methods of education; historical experience, the younger generation.*

Історично військово-патріотичне виховання підростаючого покоління постійно розвивалося, удосконалювалося, відображаючи найважливіші процеси і події, особливо військового характеру в житті народів і держав. Головним мотивом цієї діяльності було забезпечення їх національної та військової безпеки, без якої неможливий успішний розвиток в нашому складному, суперечливому і неспокійному світі. Модернізація сучасного світу змушує нас замислитися про нові форми та зміст патріотизму і військово-патріотичного виховання підростаючого покоління. Проведений нижче аналіз досвіду провідних зарубіжних країн сталої демократії в галузі військово-патріотичної освіти має на меті визначення ключових тенденцій модерної педагогіки та військової підготовки, переосмислення власного культурно-історичного досвіду, виявлення сприйнятливих для нашої вітчизни інновацій, запозичення ефективних методів та знань, модернізацію наявної військово-педагогічної системи виховання молоді як інтелектуального потенціалу України.

Проблеми військово-патріотичного виховання молоді в середніх військово-навчальних закладах та їх аналогах в країнах сталої демократії є предметом дослідження, передусім, зарубіжних авторів – Т. Дроге, Г. Енгельгаупта, Г. Кеннеді, Г. Клозе, Й. Кулмана, П. Робінсона, К. фон Розена, У. Хартмана. Праці наведених авторів в цілому характеризуються аксіологічним виміром системи військово-патріотичного виховання молоді; тенденційним є наголос на необхідності виключної компетентності виховного та викладацького складу; акцентується увага на потребі самовиховання молоді та її здатності до осмисленого послуху. Серед вітчизняних науковців, що займалися дослідженням різних аспектів

системи військово-патріотичного виховання молоді найбільший інтерес викликають праці Г. Авдіянца, М. Вдовенка, М. Власка, В. Дзюби, В. Квашнюка, О. Мельниченка, В. Свистуна, В. Темка, М. Томчука, О. Устименко, В. Ягупова. Попри наявність певних наукових досліджень, концептуально дотичних до окресленої нами, констатуємо недостатню розробку вітчизняними військовими педагогами даної проблематики, що спонукає до подальшого поглибленого аналізу досвіду та особливостей військово-патріотичного виховання молоді в країнах сталої демократії з метою впровадження визначених актуальних форм, методів і засобів у вітчизняний навчально-освітній процес.

Мета статті: визначити та висвітлити завдання та особливості виховання у молоді сталих західних демократій громадянськості, патріотизму, формування професійних військових навичок та знань з метою впровадження актуальних форм, змісту, методів і засобів у вітчизняний навчально-освітній процес.

Внаслідок мультидисциплінарності поняття «молодь», виникає необхідність конкретизації використання цього терміну у процесі нашого дослідження. Узагальнивши аналіз спеціальної літератури, визначимо, що молодь є суспільно диференційованою соціально-демографічною групою та стадією життєвого циклу між дитинством та світом дорослих, яка характеризується специфічними фізіологічними, психологічними, пізнавальними, культурно-освітніми та іншими властивостями, які перебувають у стані формування і становлення, і знаходить вияв у специфічно молодіжних формах поведінки й свідомості, сімейній та позасімейній соціалізації та адаптації, інтеріоризації норм і цінностей, творенні соціальних і професійних очікувань, соціальних ролей і статусу [6]. Вікові границі молоді відповідно до Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», охоплюють період від 14 до 35 років [5]. У законодавствах різних держав вікові границі молоді відрізняються національно-культурною індивідуальністю.

Зазначимо, що процес формування та становлення соціальних властивостей та якостей особистості не має вікових меж, але фундамент даного процесу започатковується в молодому віці. І таким фундаментом може стати військове училище (кадетський корпус), як ключова ланка в структурі військової освіти. Тому середні спеціалізовані військово-освітні заклади розглядаються нами як найважливіший соціальний інститут з формування особистості майбутнього офіцера.

Беручи до розгляду досвід військово-патріотичного виховання в США, нагадаємо, що патріотичні цінності формуються в американців з дитинства, шляхом підвищеного мусування державних символів в ЗМІ, культурі та інститутах соціалізації молоді.

Аналіз теорії і практики підготовки майбутніх американських офіцерів свідчить, що використання поняття «виховання» для збройних сил США не характерне. Радше мова йде про «політичну освіту»,

«розвиток духовно-моральний якостей.

Провідним системоутворюючим фактором, на думку американських експертів, є головна мета виховання, яка полягає в тому, щоб сформувати і розвинути особистість військовослужбовця як громадянина – патріота своєї країни і як воїна-професіонала, що постійно прагне до самовдосконалення. В якості об'єкту виховання виступають як окремі органи, установи та військові освітні заклади, так і окремі люди (рядові, сержанти, офіцери, курсанти, вихованці, цивільний персонал, члени сімей військовослужбовців) [1, с. 95].

Аналіз сутності, головної мети військово-патріотичного виховання, його суб'єкта і об'єкта, на думку американських соціологів, сприяє більш глибокому з'ясуванню його змісту. У цьому процесі можна виділити наступні напрямки: формування і розвиток високих військово-професійних якостей; позитивної мотивації до військової служби; патріотичне; морально-етичне виховання; пропаганда та підтримка здорового способу життя.

Найважливішим напрямом формування морального духу вихованців американських військово-навчальних закладів є формування у них патріотизму. Воно включає в себе наступні напрямки: виховання почуття гордості за свою країну і збройні сили; формування корпоративного духу; прихильності до справедливості і винятковості соціально-економічних підвалин США; виховання на прикладах історії та в душі традицій збройних сил; активне рекламування військової служби.

До системи військово-навчальних закладів, що цікавлять нас в контексті дослідження, і де реалізуються вищезазначені принципи, входять військові училища сухопутних військ у Вест-Пойнті; училище ВПС в Колорадо-Спрінгс; училище ВМФ в Анаполісі.

Відповідно, можна виділити наступні особливості системи військово-патріотичного виховання американської молоді:

- посилення практичної складової у формуванні особистості майбутнього військового професіонала;
- відмова від формування стереотипів «образу ворога» в свідомості майбутніх військових в процесі змін, що відбуваються в світі;
- визнання курсанта як особистості з усіма людськими потребами, виховання його в душі загальнолюдських цінностей;
- посилення профілактичної спрямованості виховної роботи з викорінення негативних явищ в процесі навчання;
- посилення соціальної спрямованості виховної роботи;
- зміцнення матеріально-технічної бази виховної роботи.

Американські військові науковці відзначають, що вибір молоддю професії офіцера визначається під впливом цінностей, інтересів та інших соціально-психологічних чинників, сформованих в сім'ї, під впливом близьких і друзів і є прямим результатом спілкування з рольовими моделями. Чоловік або жінка в кінцевому підсумку ідентифікують себе з професійною групою, до якої вони належать [3, с. 135].

Про одну з основних причин, що спонукають молодь до вибору кар'єри військового в США красномовно свідчить репліка одного з курсантів-випускників Вест-Пойнту: «В основному це можливість отримати чудову освіту. Всі випускники служать своєму народу і Америці, а це – велика честь. Тут вчать дисципліні, формують справжніх лідерів нації».

Отже, серед чинників, що визначають кількість і якість забезпечення кадрами збройних сил США, їх рівень військової могутності та національну безпеку є заходи щодо військово-професійної орієнтації та патріотичного виховання молоді. В їх проведенні беруть участь органи виконавчої влади, військове командування, військові освітні заклади, фахівці з вербування і професійного відбору. Незважаючи на те, що провідну роль у підготовці офіцерів в США відводиться військовим училищам, найбільш численним (за кількістю випускників) джерелом поповнення офіцерського корпусу є цивільні навчальні заклади, які здійснюють позавійськову підготовку на підставі закону про національну оборону, що передбачає створення військових відділень при середніх і вищих навчальних закладах.

Досвід США щодо військово-патріотичного виховання молоді активно вивчається і застосовується і в інших країнах, наприклад в Німеччині. Щодо національної ціннісної парадигми, то для сучасної Німеччини більш притаманний конституційний патріотизм, зокрема, побудова вільної демократичної держави.

У складі збройних сил Німеччини відсутні середні спеціалізовані військово-навчальні заклади (кадетські корпуси). Проте система підготовки офіцерських кадрів відповідає вимогам часу і забезпечує бундесвер висококваліфікованими фахівцями, а країна отримує гідних громадян своєї Батьківщини. Всі бажаючі проходити службу в якості офіцера армії бундесверу проходять досить жорсткий відбір за станом здоров'я, морально-діловими якостями і політичної благонадійності, після чого укладають контракт строком на 2 роки або 3–15 років [2, с. 191].

Стосовно виховання і навчання враховуються багато факторів:

– зростаюча роль Німеччини в Європі і в світі, використання збройних сил за межами країни в миротворчих операціях;

– Німеччина – країна, яка пережила дві руйнівні світові війни. Питання стану збройних сил постійно перебувають в полі зору державних органів та громадськості країни. Діє інститут уповноважених у справах збройних сил, який аналізує стан виховної роботи в армії і на флоті [13, с. 53].

Завдання і методи військово-патріотичного виховання німецької молоді впливають з Конституції ФРН. Завданням виховання (самовиховання) військовослужбовців є формування волі до захисту Вітчизни, готовності пожертвувати власними інтересами заради суспільного блага. Виховання спрямоване на посилення порядку, дисципліни, товариської згуртованості,

а також розвитку взаємної довіри і відчуття відповідальної співпраці.

Мета військового-патріотичного виховання молоді в Німеччині полягає у визначенні індивідом сенсу свого життя та шляхів його самореалізації. Завданням є формування у військовослужбовців світогляду, в основі якого лежать якісні знання і цінності демократичного суспільства, здатність до самостійного мислення та дій [14, с. 103–104].

Важливе значення в бундесвері відводиться релігійному вихованню. Діяльністю військових священиків охоплені всі частини, підрозділи, кораблі ВМФ і військово-навчальні заклади.

Соціально-філософські концепції підготовки офіцерів збройних сил Німеччини і педагогічні напрямки, реалізовані в системі підготовки майбутніх офіцерів, містять військово-професійні вимоги морально етичного характеру:

- здійснювати військове забезпечення національної політики незалежно від політичної партії, що стоїть при владі, власних поглядів і позицій особистості військовослужбовця;

- усвідомити те, що служба в збройних силах є честю і обов'язком громадянина, а військова професія – не приватною, а громадською справою;

- забезпечити високий рівень бойової готовності, що досягається створенням наступних якостей: компетентності, яка визначається рівнем освіти, навчання і оперативно-тактичної підготовки; високопрофесійного виконання службових обов'язків, що визначається дисциплінованістю і готовністю до виконання завдань, проявляючи при цьому гнучкість і швидкість мислення, вміння зрозуміти і реалізувати нові підходи до вирішення бойових завдань; адаптивності, тобто вміння забезпечувати злагодженість і згуртованість особового складу, що знаходиться в його підпорядкуванні, і адекватно реагувати на зміни обставин;

- нести повну відповідальність за всі сторони життя і діяльності ввіреного особового складу [14, с. 106–107].

У Франції, як і в Німеччині, існує широка мережа військово-навчальних закладів з підготовки офіцерів, яка включає: школи основної підготовки, практичні школи родів військ, курси удосконалення, вищі офіцерські курси і військові підготовчі навчальні заклади.

В цілому військова кар'єра у Франції є престижною, оскільки вважається, що вона забезпечує стабільність суспільного і міцність матеріального становища.

Збройні сили Франції комплектуються кадровим офіцерським складом в основному за рахунок випускників офіцерських шкіл, а також офіцерів резерву, що переводяться до кадрового складу, і унтер-офіцерів, яким після здачі відповідних іспитів присвоюється офіцерське звання. За оцінкою зарубіжних фахівців, представники різних категорій офіцерського корпусу мають високі ділові та професійні якості, що забезпечується

багатоступінчастою системою підготовки офіцерів.

У Франції функціонує близько 10 шкіл основної підготовки, але не всі з них мають статус привілейованих. Серед найпрестижніших відзначимо Сен-Сір, військово-морську, політехнічну та школу пілотів.

«Хочеш зростати по службі – постійно вчись» – даний принцип є основоположним у збройних силах Франції [9, с. 143].

У підготовчих військових ліцеях навчаються діти шкільного віку. Ліцеї призначені для підготовки кандидатів до основних шкіл. До них відносяться: військовий ліцей в Сен-Сірі, Ексан-Прованс, Отан, Ла Флеш. Крім того, в цивільних ліцеях в Парижі, Нансі та Тулоні навчається молодь з установкою для надходження у військово-навчальні заклади. Більше 50% курсантів – представники військових династій. Більшість курсантів – випускники підготовчих військових ліцеїв.

Відповідно до декрету Президента Франції від 2005 р. військові ліцеї є навчальними закладами військового відомства і мають два призначення:

– надавати дієву допомогу сім'ям військовослужбовців і службовців Міністерства оборони в отриманні їх дітьми якісної середньої освіти;

– сприяти підготовці призовного контингенту до вступу у вищі військові школи.

Військовий ліцей у Франції є кінцевою ланкою системи середньої освіти (старша середня освіта). Перед вступом до ліцею потрібно закінчити початкову школу (5 років навчання з 6-річного віку) і здобути середню освіту в коледжі (4 роки).

Військові ліцеї входять до загальної державної структури системи середньої освіти і вчать відповідно до аналогічних із загальноосвітніми ліцеями програм, однак відрізняються особливими правилами підбору професорсько-викладацьких кадрів, вступу та системою військової підготовки молоді.

В даний час у Франції функціонує шість військових ліцеїв, до яких щорічно вступають близько 4-х тисяч юнаків і дівчат.

У військових ліцеях Франції в якості основних цілей виховання вирізняються патріотизм; шанобливе ставлення до своєї історії; прищеплення почуття сумлінної служби, обов'язку, духу товариства і взаємодопомоги. Ключовою метою всіх військових керівників є формування з молоді особистості ефективного члена колективу. Лише таким шляхом створюється моральна сила, яка, перебуваючи в розпорядженні головнокомандувача, може виявитися вирішальною умовою, необхідною для успішного завершення кампанії.

Кожен військовий ліцей, як і всі військово-навчальні заклади Франції, має свою специфіку, але дотримується у своїй практичній діяльності саме цих цілей.

Найстаріший навчальний заклад в системі довузівської військової

освіти Франції – Королівський коледж Генріха Великого в м. Ла-Флеш, утворений в 1604 р. за указом Генріха IV. Коледж був покликаний «просвіщати молодь і прищеплювати їм любов до знань, повагу до мужності і доброчесності, щоб вони могла служити на благо батьківщини». З 1764 по 1776 рр. коледж називали кадетською школою, а потім в 1793 р – Королівським і академічним коледжем. Серед випускників ліцею величезна кількість не тільки відомих полководців Франції, а й письменників, поетів, учених. За успіхи в навчанні і вихованні ліцей має багато державних нагород. Девіз ліцею: «Положення зобов'язує, приналежність також» [10, с. 32].

Інший, не менш знаменитий ліцей, розташований у м. Сен-Сір (утворений Наполеоном в 1806 р.) підготував в своїх стінах понад 8 тисяч випускників. Схиляння перед власною історією, слідування традиціям, товариство, взаємодопомога – ось відмінні риси його випускників. Для них цілком актуально звучить порада Наполеона, яку повинен пам'ятати кожен офіцер: «Єдино правильний шлях вивчення військової науки – це читати і перечитувати книги про кампанії великих полководців» [10, с. 73].

Після закінчення Другої світової війни в 1947 р відкритий військовий ліцей в м. Ексан-Прованс. У 2005 р в ньому навчалося 400 молодих людей і 100 дівчат. Девіз навчального закладу: «Добре вчитися, щоб добре служити». Значна увага в ліцеї приділяється церемоніям, спрямованим на прищеплення патріотизму, гордості за своїх героїв-випускників.

У Військових ліцеях Франції дається фундаментальна і цілісна, «університетська» освіта, виховуються сильні особистості, об'єднані корпоративним духом. На думку французьких експертів, результати рекламної кампанії, яка проводиться під девізом «Армія – нація», вселяють надію на краще [7, с. 105].

Зміст виховної роботи характеризується методологічним плюралізмом, до освітньої програми входить вивчення міжнародної політики, внутрішньої і зовнішньої політики Франції, історії збройних сил, бойових традицій з'єднань, частин і навчальних закладів [11, с. 24–25].

Отже, система військово-патріотичного виховання молоді у Франції є одним із пріоритетних державних завдань, що має широкий спектр напрямів діяльності і спрямована на формування професійно компетентного громадянина та свідомого патріота своєї нації. Виховання такої особистості відбувається завдяки ефективній соціалізації юнаків і дівчат у військових ліцеях, які формують майбутню еліту збройних сил Франції. При цьому використовуються різні форми роботи: пропагується військова політика Франції, молодь вивчає внутрішню і зовнішню політику держави, історію її збройних сил, розробляються заходи щодо зміцнення зв'язків між армією і суспільством.

У Великобританії система підготовки майбутніх офіцерів так само характеризується багатством навчально-виховних форм і методів.

Наявні останнім часом в багатьох країнах проблеми з комплектуванням Збройних сил обумовлюють необхідність пошуку нових шляхів для залучення на службу в армії різних верств населення, і перш за все молоді. У зв'язку з цим все більшого значення надається початковій військовій підготовці підростаючого покоління, покликаної всебічно підготувати майбутніх солдатів до служби в армії. Не стала винятком і Великобританія, яка через систему позавійськової підготовки (СПП) в даний час комплектує близько третини офіцерського і молодшого командного складу збройних сил. СПП знаходиться у веденні британського Міністерства оборони, яким і фінансується.

Основу сучасної СПП складають добровільні воєнізовані юнацькі організації шкіл і коледжів – об'єднані і армійські кадетські підрозділи, кадетський корпус авіаційної підготовки і морський кадетський корпус. В даний час вони нараховують понад 140 тисяч осіб, з яких понад три тисячі складають представниці «слабкої» статі [15].

До об'єднаних кадетських підрозділів приймаються юнаки та дівчата віком від 11 до 18 років. Протягом першого року основна увага приділяється стройовій і вогневій підготовці, на другому році навчання – спеціалізації. Тематика занять досить різноманітна. Наприклад, кадети сухопутних військ вивчають системи зв'язку, основи рукопашного бою, технічне обслуговування автомобільної та бронетанкової техніки, верхову їзду і подолання природних перешкод. Місця проведення занять також вельми різноманітні – школи і коледжі, навчальні центри та військові училища, підрозділи відповідних родів регулярних військ. Крім того, кадети щорічно виїжджають на два тижні в літні табори, які організовуються зазвичай в найбільш мальовничих куточках не лише Великобританії, але і інших країн, зокрема Франції і Норвегії. Все це, на думку військового керівництва, покликане підвищити привабливість позавійськової підготовки в цілому і забезпечити постійне поповнення юнацьких воєнізованих організацій новими кадрами [15, с. 153].

На відміну від об'єднаних кадетських підрозділів армійські кадетські підрозділи формуються за територіальною ознакою (по графствам) і готують молодь для служби переважно в територіальних військах. До них приймається як учнівська, так і не учнівська молодь. На основі армійських кадетських підрозділів формуються кадетські батальйони, де в основному і проходить початкова військова підготовка молоді. Всього у Великобританії налічується дев'ять кадетських батальйонів і дві артилерійські батареї.

Специфічними для британських шкіл є шкільна військово-спортивна організація «Об'єднаний кадетський корпус».

Об'єднаний кадетський корпус (Combined Cadet Force – CCF) – молодіжна організація, яка існує за підтримки міністерства оборони Великобританії. Її мета – сприяти посиленню дисципліни в школі, допомогти учням розвинути відповідальність, самостійність, винахідливість,

витривалість, наполегливість. Чимало офіцерів британської армії починали свою кар'єру в Об'єднаному кадетському корпусі.

В даний час кадетські корпуси існують в приватних британських школах і багатьох загальноосвітніх школах Великобританії.

Програми шкільної військової підготовки відрізняються в залежності від роду військ, але є і загальні риси. Кадетів вчать стрільбі з гвинтівки, подоланню смуги перешкод, стройовій підготовці, орієнтуванню, командуванню і наданню першої допомоги.

Головна мета підготовки майбутніх офіцерських кадрів Великобританії – формування в молоді стійкої громадянської позиції щодо необхідності надійного захисту національних інтересів власної країни. Окрім того, вживаються інформаційні заходи щодо апологетики наявного ядерного озброєння, протидії зародження серед молоді пацифізму, пропаганді особливої миротворчої ролі та призначення британських збройних сил в Західній Європі.

Важливе місце в системі військово-патріотичного виховання молоді у Великій Британії відіграє пропаганда, спрямована на підвищення рівня бойової підготовки, формування у курсанта професійних якостей, необхідних для відстоювання британських інтересів. Цьому сприяє виховання в дусі традицій, таких, як вірність збройним силам, роду військ, навчальному закладу, нав'юванню почуття впевненості в бойових якостях зброї і т.д.

Керівництво акцентує увагу на необхідності більш широкого культивування нових армійських традицій, що сприяють подоланню консерватизму і стереотипності мислення, поширенню ідеї північноатлантичної солідарності.

Разом з тим, спираючись на таку рису національного характеру англійців, як схилення перед історією, керівництво військово-навчальних закладів прагне впровадити в свідомість кожного курсанта віру в перевагу «англійського способу життя», британської нації в цілому. З цією метою пропагується ідея колишньої «величі Англії», здійснюються зусилля поєднати романтику колоніальних походів минулого з перспективою служби на заморських територіях в якості офіцера королівських збройних сил.

Пропаганда традицій військ колишньої колоніальної імперії ведеться досить активно. У пресі їх називають «цементуючою основою англійської армії». Виховання на військово-історичних традиціях, формування так званого «полкового духу», прагнення наслідувати «героїчним предкам» – все це накладає глибокий відбиток на світогляд майбутніх офіцерів. В основі лежить культ монарха, вірно служити якому офіцерів зобов'язує присяга. Відданість королеві вважається головним критерієм не тільки благонадійності військовослужбовців, але і їх морального духу.

Безсумнівний інтерес щодо військової підготовки та формування

громадянськості у молоді представляє і досвід Японії, враховуючи багатий тисячолітній досвід східної філософії та виховних стратегій країн Південно-Східної Азії.

В системі підготовки японських офіцерів етичне виховання є однією з центральних ліній особистісного розвитку. Розгляд організації етичного виховання особистості учня в Японії неможливо без розуміння особливостей японського національного характеру. Це і своєрідна «теорія відносності» стосовно моралі, і роль субординації як непорушного, абсолютного закону життя [12, с. 87].

Навчання і виховання офіцерів здійснюється у військових коледжах, офіцерських кандидатських школах, командно-штабному коледжі виду збройних сил і об'єднаному командно-штабному коледжі.

Середніх спеціалізованих військово-навчальних закладів в Японії немає, проте в середніх загальноосвітніх закладах формується гармонійно розвинена особистість, в якій наявні не тільки інтелектуальна складова, а й моральна і естетична, що дозволяє японським громадянам виконувати обов'язки, пов'язані з військовою службою.

Програма виховання особистості в освітньому середовищі включає 28 тем, які умовно можна розділити на три групи. Перша група тісно пов'язана з поняттям «обов'язок вдячності». Вона виховує соціальну комфортність, яка сприймається і усвідомлюється учнями як почуття приналежності до свого класу, школи, військово-навчального закладу.

Друга група тем спрямована на виховання активної людини. З дитинства формується інтерес до діяльності, готовності і вмінню долати труднощі і таке ставлення до праці, щоб вона розглядалась як внесок до «великої спільної справи». У будь-якій діяльності, якої навчають, стимулюється активне, зацікавлене, творче ставлення до неї [8, с. 58].

Третя група тем об'єднана спільним завданням – привчити учня сприймати суспільні норми поведінки як внутрішньо необхідні. Тут діє суворо прописаний регламент людських взаємин, що вимагає належних вчинків в тих чи інших обставинах. Його основною категорією є «обов'язок честі» – певна моральна необхідність, що змушує людину діяти часом проти власного бажання чи всупереч своїй вигоді, придушувати в собі великодушність і навіть не прислухатися до почуття справедливості. Сене «обов'язку честі» найкраще висловлюють слова: «традиція зобов'язує», «роби, як прийнято, інакше люди засудять і відвернуться» [4, с. 59].

Всі ці особливості японського формування духу середня школа закріплює і фокусує, заломлюючись в системі підготовки особистості в військово-навчальних закладах.

Подібне виховання спричиняє до формування особистості офіцера, що відрізняється наступними характеристиками: відданістю і повагою до свого керівництва; високою дисциплінованістю; творчою активністю, трудовим та службовим ентузіазмом; колективізмом, товариством;

готовністю до самопожертви; сумлінним дотримання традицій.

Таким чином, аналіз досвіду підготовки молоді до військової служби в зарубіжних арміях провідних країн світу дозволяє виділити наступні тенденції: реалізація військово-патріотичного виховання молоді є багатоетапним процесом і здійснюється відповідно до двох основних цілей: перша – підготовка до громадянської, професійної діяльності, друга – озброєння спеціальними знаннями для діяльності в збройних силах; процес підготовки молоді до військової служби розуміється як сукупність навчання, виховання і процесу розвитку особистості, що сприяє формуванню у молоді людини громадянської позиції, заснованої на перевірених знаннях і цінностях демократичного суспільства; важливе місце в процесі підготовки молоді до військової служби займає вироблення у молодих людей якостей, знань, навичок і умінь, необхідних для успішної адаптації в військах; єдність і наступність виховних впливів сім'ї, церковної громади, школи, міністерства оборони, громадських організацій, націлених на те, щоб кожна молода людина усвідомлювала себе громадянином і патріотом, готовим виконати свій обов'язок перед суспільством і країною; продумана і педагогічно обґрунтована програма максимального використання в процесі підготовки громадян до військової служби різних стимулів, що впливають на ефективність і якість підготовки молоді до служби в збройних силах; широке застосування в процесі підготовки майбутніх захисників країни сучасних інформаційних і педагогічних технологій, технічних засобів навчання і виховання, автоматизованих моделюючих комплексів; простежується залежність організації системи військової підготовки молоді від існуючого в розглянутих країнах принципу комплектування збройних сил.

Отже, постає питання, як описати сучасне патріотичне виховання, узагальнити та адаптувати відомий досвід зарубіжних країн до реалій українського військово-патріотичного виховання? Перш за все, військово-патріотичне виховання молоді повинне реалізовуватися в якості складової частини навчання і освіти. Воно має здійснюватися безперервно і бути частиною принципу холізму (який в даному контексті розуміється як установка на врахування усіх сторін явища і критичного ставлення до будь-якого одностороннього підходу), демонструючи різні (в тому числі звичайні, повсякденні) людські стосунки зі своєю Батьківщиною. Патріотичне виховання завжди відбувається в певному соціальному середовищі, є дуже складним і мінливим, тісно пов'язаним з існуючим буденним порядком: сім'єю, школою, військовим закладом, середовищем однолітків, засобами масової інформації і т.д. Воно повинно більш активно реагувати на соціальні та ментальні трансформації.

З урахуванням досвіду зарубіжної теорії та практики, можна зазначити, що сучасні патріотизм і військово-патріотичне виховання молоді характеризуються: відданістю своїй країні (місцю походження або

місцю проживання), готовністю нести великі жертви (і навіть пожертвувати своїм життям); готовністю до дії заради загального добробуту і солідарності з іншими членами національного або регіонального співтовариства, поваги до закону, натхненням для особистої кар'єри і успіху в житті, у сумлінній та чесній праці, інтересом до своєї історії, рідної мови, дотриманням її чистоти і багатства, вивченні національної культури, відмовою від спекуляцій теорією ворога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов А. П. Отечественный и зарубежный опыт формирования личности в условиях военного образования: монография – М. : Директ-Медиа, 2014. – 228 с.
2. Абрамов А. П. Социокультурная трансформация личности в условиях реформирования системы средних специализированных военно-учебных заведений.
3. Абрамов А. П. Становление личности в системе средних специальных военно-учебных заведений: монография – М. : Директ-Медиа, 2014. – 196 с.
4. Железняк О. Н. Эстетическое воспитание в Японии. М., 1999. – Вып.4.
5. Закон України. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>.
6. Капська А. Й. Соціальна педагогіка. Підручник. – К. : Центр учбової літератури, 2011 р. – 488 с.
7. Коровников В. В. Белая книга по вопросам обороны. Франция. М.: Воениздат, 1994.
8. Нурутдинова А. Р. Этико-эстетическое воспитание в Японии // Педагогика: Научно-теоретический журнал. – 2006. – N10.
9. Симаков М. Военно-учебные заведения Франции // Зарубежное военное обозрение. – 1990. – N 10.
10. Стрелецкий А. Лицеи сухопутных войск // Зарубежное военное обозрение. – 2008. – N 11.
11. Уткин В. Особенности воспитательной работы в ВС США, Великобритании, Франции // Зарубежное военное обозрение. - М., 2001.– N11.
12. Фильков С. М. Система военной подготовки в гражданских вузах: теория и практика функционирования и совершенствования : Монография. – М., 2002. – 229 с.
13. Liebig Sarah E.. The German Army at a Crossroads of Modernization (2015). Master's Theses. – Paper 193.
14. Robinson P. Ethics Education in the Military. – Ashgate Publishing, Ltd., 2008 – 208 p.
15. The cadet forces and MOD youth work. Режим доступу: <https://www.gov.uk/guidance/the-cadet-forces-and-mods-youth-work>